Časopis pro pěstování matematiky

František Vyčichlo
Prof. Dr. Jan Vojtěch zemřel

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 78 (1953), No. 3, 283--286

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/117087

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1953

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://project.dml.cz

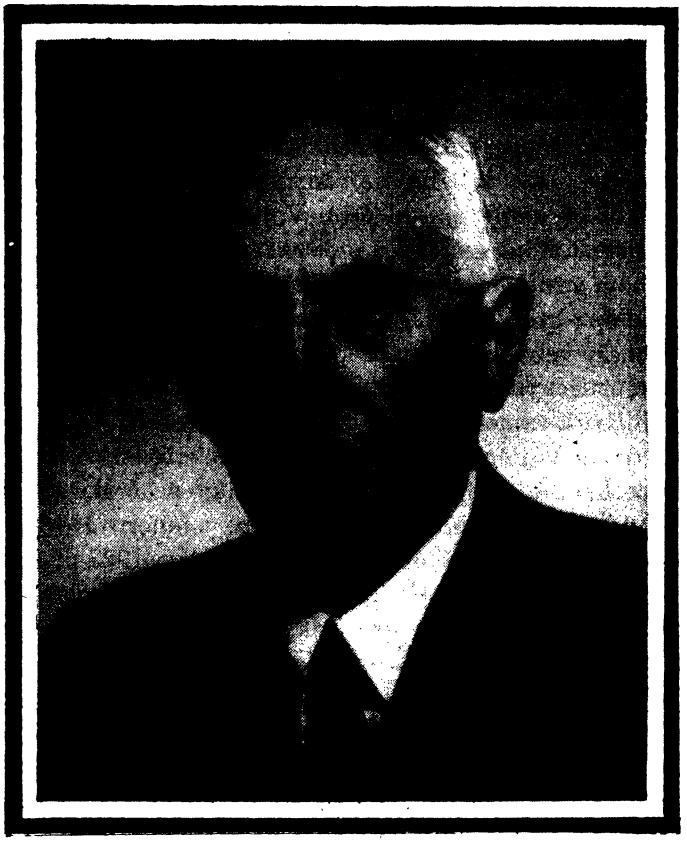

PROF. DR JAN VOJTĚCH ZEMŘEL

Dne 19. ledna 1953 zemřel po krátké těžké nemoci PhDr JAN VOJTĚCH, profesor matematiky Českého vysokého učení technického v Praze ve výslužbě. Téměř do posledních dnů pracoval na redakci matematických tabulek pro naše techniky, sdílel naše starosti o naše školy a o vědeckou práci našich mladých matematiků, a proto jeho náhlý odchod pociťujeme jako těžkou ztrátu.

Prof. Jan Vojtěch náležel k těm našim matematikům, kteří se úspěšně starali o naše školství a kteří hluboko vyorali brázdu na kulturním poli našeho národa. Speciálně prof. Vojtěch s úspěchem po celý život pečoval o to, aby české střední

a vysoké školy měly matematické učebnice, jež by ve své době byly na úrovni zahraniční a jež by umožnily, aby naši studenti gymnasií a naši technici poznali matematické pravdy a snadno se naučili jich užívat v technických disciplinách.

Prof. Vojtěch se narodil 5. srpna 1879 v Moravském Kyjově. Malé poměry, z nichž vyšel, Slovácko a jeho lid, byly mu školou života, přinesl si odtud houževnatost, vzornou důkladnost, vzácné porozumění pro lidské bolesti a radost ze štěstí druhých.

Po absolvování českého klasického gymnasia v Uherském Hradišti vedla jej touha po hlubším a všestranném poznání matematiky na universitu do Prahy. Již od roku 1902 působil prof. Vojtěch jako profesor na středních školách, zejména na 2. české reálce v Brně, jsa vždy vzorem učitele a vychovatele.

Jako středoškolský učitel poznal prof. Vojtěch velmi brzy, že je třeba dát našim středním školám nové *učebnice geometrie*, které by přihlížely k tehdejším reformním snahám v matematice a v nichž by byla látka vyložena na základě jednotícího principu grupy. Čtyři díly jeho geometrie, které vyšly v mnoha vydáních, vykonaly velikou službu. Ukázaly, že lze spojit induktivní výklad učitele se systematickým výkladem vědeckým, a pomohly vychovat řadu našich mladých lidí k samostatnému tvoření v geometrii.

Přemýšlivý duch Vojtěchův se nespokojil se středoškolskou profesurou. Již v r. 1909 se habilitoval pro obor matematiky na české technice v Brně a stal se zde v r. 1915 titulárním profesorem, v únoru 1918 mimořádným a v lednu r. 1920 řádným profesorem matematiky. V r. 1923 přešel na vysokou školu inženýrského stavitelství Českého vysokého učení technického v Praze na uprázdněné místo profesora matematiky a působil zde déle než čtvrt století.

Čtvrt století vědecké a učitelské práce Vojtěchovy přineslo četné úspěchy. Z přednášek matematiky vznikla učebnice *Základy matematiky ke studiu věd přírodních a technických*, která v sedmi vydáních sloužila našim technikům. Obsah této knihy byl bohatý a uspokojoval všechny technické obory, které používají matematiky. Prof. Vojtěch vykládal v ní základy analysy, pro techniky potřebné věci z algebry, analytické geometrie rovinné a prostorové i diferenciální geometrie a diferenciální rovnice. Výklady byly názorné a technikům srozumitelné: kniha dobře ukazovala, v čem tkví význam matematiky. I když dnes matematika pro techniky musí být opřena o úplné pochopení základních pojmů, o nové poznatky v základech, zůstává Vojtěchova učebnice výběrem látky, řadou příkladů a lehce pochopitelným výkladem pro nás vzorem. Učebnici doplnil prof. Vojtěch *Přehledem vyšší matematiky*, který není jen sbírkou vzorců a pouček, ale jsou v něm také krátce vyloženy methody.

Vědecké práce prof. Vojtěcha zabývají se theorií transformací a jejich grup (viz č. 3, 5, 6, 11, 12), dále theorií rovinných křivek šestého stupně (č. 7, 8, 9) a projektivní geometrií (č. 13, 14, 15).

V první skupině prací vyšetřoval prof. Vojtěch elementárními methodami rovinné lineární transformace (3), otáčení a souměrnost v prostoru čtyrrozměrném (11), pohyb v prostoru (transformační rovnice pro šroubový pohyb) (12) a popsal možné typy kolineací v obyčejném prostoru a odvodil grupy kolineací pro jednotlivé typy (5). Dále se zabýval konstrukcí kolineace mezi dvěma n-rozměrnými prostory pomocí minimálního počtu průmětů a řezů (6).

Práce č. 7 rozšiřuje dosavadní znalosti o rovinných sextikách o takové křivky, jež se nemění při jistých grupách kolineací (periodických). V dalším pojednání (8) stanovil všechny necyklické grupy kolineací a všechny sextiky, které (a jen tyto) jsou při těchto grupách kolineací invariantní. Konečně (9) odvodil užitím projekce z prostoru šestirozměrného vlastnosti racionálních sextik v rovině.

Práce z geometrie projektivní (konstrukce projektivního prostoru) jsou menší studie k velkému dílu *Geometrie projektivní*, které vydala JČMF r. 1932; toto dílo shrnuje vše důležité z velmi velkého a významného oboru geometrického, obsahuje cenné příspěvky autorovy a ukazuje celou svou výstavbou na širokou informovanost a smysl pro synthesu veliké látky.

Vedle vědecké a školské práce nezapomínal prof. Vojtěch na popularisaci matematiky. Četné články a hesla v naučných slovnících (Masarykově, Příručním naučném slovníku, Technickém a j.) i jeho redaktorská činnost jsou toho dokladem.

Jako člen Královské české společnosti nauk připravil k tisku geometrická pojednání Bolzanova; jako čestný člen Jednoty československých matematiků a fysiků spolupracoval na českém matematickém názvosloví, dobře vystihnuv hlavní zásady, na nichž bylo třeba českou matematickou terminologii vystavěti.

Houževnatá a plodná práce Vojtěchova obohatila naši technickou a matematickou vědu. Vychoval řadu mladých inženýrů, dal jim základy v oborech matematiky, kterých ve výzkumné práci potřebují, napsal řadu pojednání, která obsahují cenné přínosy geometrické vědě a konečně vydal obsáhlé knihy. Vše to bylo umožněno nevšední láskou k vědě a krásným životem rodinným.

Vyrovnaná osobnost, ve svých zásadách nesmlouvavá a milující pravdu a zároveň mající smysl pro lidské bolesti, byla ozdobou našich vysokých škol, a proto zůstane nám v trvalé paměti.

F. Vyčichlo, Praha.

Články a vědecká pojednání J. Vojtěcha

Použité zkratky:

Čas. = Časopis pro pěstování matematiky a fysiky,
Věstník = Věstník Královské české společnosti nauk,
Rozpravy = Rozpravy II. třídy České akademie věd a umění.

1. Theorie geometrických konstrukcí, **Čas.** 31, 1902, 65 str.
2. Snahy o pokrok ve vyučování matematice na středních školách, *Věstník čes. profesorů* 13, 1906, 11 str.

3. Geometrické transformace prvního stupně v rovině a jich grupy, **Čas.** 35, 1906, 48 str.
4. Úvod do rozboru nejjednodušších křivek užitím diferenciálního počtu, **Čas.** 38, 1909, 94 str.
5. Typy a kontinuitní grupy kolineací v S_3 (v prostoru trojrozměrném), **Čas.** 38, 1909, 108 str.
6. O vytvoření kolineace projekcemi nebo homologiemi, **Čas.** 42, 1913, 13 str.
7. Rovinné sextiky invariantní při periodických kolineacích, **Věstník** 1913, 24 str.
8. Konečné grupy kolineací a rovinné sextiky k sobě příslušné, **Rozpravy** 1913, č. 42, 29 str.
9. O racionálních křivkách šestého stupně, **Čas.** 43, 1914, 15 str.
10. Elementární geometrie s hlediska geometrických transformací, *Věstník čes. profesorů* 21, 1914, 7 str.
11. Otočení a souměrnost prostoru čtyřrozměrného, **Rozpravy** 1921, č. 20, 7 str.
12. Analytické vyjádření pohybu v prostoru, **Čas.** 51, 1922, 10 str.
13. O projektivní geometrii, **Čas.** 52, 1923, 8 str.
14. O základech geometrie projektivní, *Jubilejní vědecký sborník* (1899—1924) *české vysoké školy technické v Brně*, 1924, 12 sloupců.
15. Projektivní prostor r-rozměrný, **Čas.** 58, 1929, 8 str.
16. Několik poznámek o naší matematické terminologii a symbolice, **Čas.** 66, 1937, 9 str.

Knihy:

17. Učebnice geometrie pro vyšší třídy (bývalých) škol středních, JČMF, 1. až 5. vydání od r. 1910.
18. Matematika pro nejvyšší třídy (bývalých) gymnasií a reálek, 1912, (spolu s prof. B. Bydžovským).
19. Sbírka úloh z matematiky pro vyšší třídy středních škol, 1912, (spolu s prof. B. Bydžovským).
20. Základy matematiky ke studiu věd přírodních a technických, I. a II. část, JČMF, 1. až 7. vydání, 1916—1946.
21. Přehled vyšší matematiky, R. Promberger, Olomouc, 1926.
22. Geometrie projektivní, Sborník JČMF XIX, 1932, 880 str.

Ostatní činnost literární:

23. Karel Zahradník — o jeho životě a činnosti, **Čas.** 46, 1917.
24. K šedesátce prof. J. Kloboučka, **Čas.** 64, 1935.
25. O geometrických pojednáních Bolzanových, **Čas.** 64, 1935.
26. Rozhledy po bádáních o únavě prací duševní, *Pedagogické rozhledy* 16, 1903.
27. Názvy a značky elementární matematiky, (spoluautor), JČMF, 1939.
28. Bolzanova geometrická pojednání, *Královská česká společnost nauk*, 1948.
29. O Bolzanových snahách v geometrii (výtah z přednášky na 4. mezinárodním sjezdu pro dějiny věd reálných v Praze 1937).
30. Elementární geometrie s vědeckého hlediska (rukopis).